

૯. કૉમ્પ્યુટર વસંત

ડૉ. હર્ષદેવ માધવ

ડૉ. હર્ષદેવ માધવનું મૂળ નામ હર્ષવદન મનસુખલાલ જાની છે. તેમનો જન્મ ૨૦ ઓક્ટોબર, ૧૯૫૪ના રોજ ભાવનગરના વારતેજ ગામમાં થયો હતો. તેમણે ગુજરાતી તથા સંસ્કૃત ભાષામાં સાહિત્ય સર્જન કર્યું છે. તેઓ અનુ આધુનિક યુગના કવિ છે. ‘હાથ ફેંફોસે આંધળા સુગંધને’ તેમનો કાવ્યસંગ્રહ છે. તેમણે વિવેચન અને સંપાદનનાં પુસ્તકો પણ આપ્યા છે. ગુજરાત સંસ્કૃત એકેડેમી એવોર્ડ, કાલીદાસ એવોર્ડ, ભારતીય ભાષા પરિષદ એવોર્ડ, સાહિત્ય ગૌરવ પુરસ્કાર જેવા અનેક સન્માનોથી તેઓ સન્માનિત થયા છે.

સૂર કૃતિનો

પ્રસ્તુત કાવ્યમાં કવિએ વસંતઋતુનો વૈભવ કૉમ્પ્યુટરની ભાષામાં વર્ણવ્યો છે. આ વર્ણન આજના ટેકનોલોજી યુગમાં મનભાવન બની રહે છે.

કૉમ્પ્યુટરની કોઈ ફાઈલ ખોલવા પાસવર્ડ નાંખીએ છીએ. તેમ ફાગણ મહિનાની ફાઈલ ખોલવા બગીચાઓ વસંતનો પાસવર્ડ નાંખે છે. વૃક્ષોને નવી નવી ડાળીઓ ફૂટવાથી તેની સ્ક્રીન રંગીન અને આકર્ષક લાગે છે. ડાળીઓ પર કળીઓરૂપી ‘વિન્ડો’ ખૂલતાંની સાથે પતંગિયાનાં ટોળેટોળાં આવી ચડે છે. જેઓ ફૂલોનું મધ ચાખવાના ‘મેનુ’થી ફૂલો તરફ આકર્ષાય છે. ભમરાઓ પણ ઉતાવળા બનીને ફૂલોની આસપાસ ગુંજન કરવા લાગે છે.

આંબાની મંજરીઓ મ્હોરી ઊઠે છે. પાનખરમાં પાંદડાંમાં ઘૂસી ગયેલો વાઈરસ વસંતમાં દૂર થઈ જવાથી વૃક્ષો નવપલ્લવિત બને છે. કોઈપણ જાતના રંગ કે બ્રશરૂપી કમાન્ડ આપ્યા વગર જ રંગબેરંગી ફૂલો ખીલી ઊઠે છે. તેમના સૌંદર્યરૂપી સંદેશાઓ કોયલ પોતાના ટહુકારૂપી મોબાઈલમાં ઝીલી લે છે.

વૃક્ષ કૉમ્પ્યુટરના ‘માઉસ’ પર મલયાનિલની લહેરખી આવતા તેની વેલીઓ સ્નેહથી લચી પડે છે. પક્ષીઓ આનંદથી નાચી ઊઠે છે. માણસો પણ મિત્રો સાથે વસંતની મજા માણે છે.

ઉપવન ‘વસન્ત’ એવો પાસવર્ડ મોકલે ત્યાં
ફાગણની ખૂલી ગઈ ફાઈલ
વૃક્ષોનો સ્ક્રીન આજ એવો રંગીન
જુઓ ડાળીઓની નવી નવી સ્ટાઈલ !
કળીઓએ વાસેલી ‘વિન્ડો’ ખોલી તો મળ્યાં
સામે પતંગિયાનાં ટોળાં,
‘મેનુ’માં ચાખવાનું મધનું ટીપું ને
જરા ચૂમવાનાં ફૂલોને ભોળાં !
ભમરાઓ રઘવાયા-આપ્યું ઉદારતાથી

આંબાથી મંજરીએ સ્માઈલ !
 પીળા પડવાનો ચલો વાઈરસ દૂર થયો,
 ઝાડ ઝાડ પ્રગટ્યો ઉમંગ
 ‘પેન્ટ બ્રશ’ એવા કમાન્ડ વિના ખીલ્યા છે
 ફૂલોના સાવ ફેશ રંગ !
 પુષ્પોના એસ.એમ.એસ. વાંચીને કોયલ પણ
 જોડે છે સામે મોબાઈલ...
 મલયાનિલ ‘માઉસ’ ઉપર આંગળીઓ ફેરવે ત્યાં
 પ્રેમે લચી જતી વેલીઓ
 ખૂણે લપાઈ જુઓ બેઠાં વિહંગ
 અને અડકીને બેઠી સહેલીઓ;
 વેબસાઈટ પુષ્પો ને પ્રેમની છે એક
 અને મહેકવું છે-એ છે પ્રોફાઈલ...

અધ્યાપન સંકેત

પ્રસ્તુત કૃતિનું અધ્યાપન કરાવવાની શરૂઆતમાં આપણી મુખ્ય ઋતુઓ અને પેટા ઋતુઓ વિશે સક્રિય ચર્ચા કરીને વસંત ઋતુની જરૂરી માહિતી આપવી. વસંત ઋતુના વૈભવનું વર્ણન વિદ્યાર્થીઓને પ્રશ્નો પૂછીને તૈયાર કરવું.

ત્યારપછી કોમ્પ્યુટરની ભાષામાં વસંતના વૈભવને વ્યક્ત કરવા માટે ‘પાસવર્ડ’, ‘ફાઈલ’, ‘સ્ક્રીન’, ‘વિન્ડો’, ‘મેનુ’, ‘વાઈરસ’, ‘પેન્ટ બ્રશ’, ‘માઉસ’, ‘કમાન્ડ’, ‘એસ.એમ.એસ.’ અને ‘વેબસાઈટ’ જેવા શબ્દોને કાવ્યમાં જે રીતે નિરુપ્યા છે તેને સરળ ભાષામાં સમજાવવા.

પુષ્પો અને પ્રેમની વેબસાઈટ એકસરખી અર્થાત સમાન જ છે. તેમની પ્રોફાઈલ બસ મહેક્યા કરવાની છે. જેમ પુષ્પોને મહેક્યા વગર ચાલે નહિ તેમ પ્રેમની સુવાસ પણ કદી છાની રહી શકતી નથી તે સમજાવવું.

સ્વાધ્યાય

સ. ૧. નીચેના શબ્દો માટે કાવ્યમાં વપરાયેલા શબ્દો શોધો.

(૧) બગીચો	(૨) ફુલું	(૩) સખી	(૪) મધુકર
(૫) મ્હોર	(૬) કોકિલા	(૭) સ્નેહ	(૮) પક્ષી

સ. ૨. નમૂના પ્રમાણે યોગ્ય ક્રમમાં લખો : દા.ત. : મૂળ, થડ, ડાળી, ફૂલ, ફળ

(૧) વાદળાં, પાણી, વરસાદ, વરાળ, નદી	(૨) માગશર, મહા, કારતક, ફાગણ, પોષ
(૩) વિન્ડો, ફાઈલ, સ્ટાર્ટ, પાસવર્ડ, મેનુ	(૪) વાવવું, નીંદવું, બી, લણવું, ખેડવું

સ. ૩. શબ્દની અંતાક્ષરી પૂર્ણ કરો :

(૧) વસંતઋતુ	→	-----	→	-----	→	-----
(૨) મલયાનિલ	→	-----	→	-----	→	-----

(૩) વૃક્ષ → _____ → _____ → _____
 (૪) સહેલી → _____ → _____ → _____

સ. ૪. વિસંગત શબ્દ ફરતે ગોળ કરો :

(૧) બગીચો ઉપવન વાડી બાગ (૨) ભમરો મધુકર મકરંદ ભ્રમર
 (૩) પ્રેમ મમતા હેત સ્નેહ (૪) ડાળી વૃક્ષ તરુ ઝાડ

સ. ૫. યોગ્ય રીતે જોડો :

વિભાગ 'અ'	વિભાગ 'બ'
(૧) કોમ્પ્યુટર	(અ) સાંકેતિક શબ્દ
(૨) કમાન્ડ	(આ) પડદો
(૩) પાસવર્ડ	(ઇ) સંકેતસ્થળ
(૪) સ્ક્રીન	(ઈ) સંગણક
(૫) વેબસાઈટ	(ઉ) આદેશ

સ. ૬. યોગ્ય રીતે જોડો :

વિભાગ 'અ'	વિભાગ 'બ'
(૧) ઉપવન	(અ) મોબાઈલ જોડે
(૨) કળીઓ	(આ) સ્માઈલ આપે
(૩) મંજરી	(ઇ) એસ.એમ.એસ. મોકલે
(૪) પુષ્પો	(ઈ) પાસવર્ડ મોકલે
(૫) કોયલ	(ઉ) વિન્ડો ખોલે

સ. ૭. કાવ્યની પંક્તિઓને યોગ્ય ક્રમમાં ગોઠવો :

(૧) વૃક્ષોનો સ્ક્રીન આજ એવો રંગીન (૨) ઉપવન 'વસન્ત' એવો પાસવર્ડ મોકલે ત્યાં
 (૩) જુઓ ડાળીઓની નવી નવી સ્ટાઈલ ! (૪) ફાગણની ખૂલી ગઈ ફાઈલ

સ. ૮. નીચેના અર્થ દર્શાવતી પંક્તિ લખો :

(૧) કળીઓ જ્યારે 'વિન્ડો' ખોલે છે ત્યારે પતંગિયાના ટોળેટોળાં સામે દેખાય છે.
 (૨) પાનખર ઋતુમાં ઘૂસી ગયેલો 'વાઈરસ' વસંત ઋતુમાં દૂર થતાં જ વૃક્ષો નવપલ્લવિત બને છે.
 (૩) રંગબેરંગી ફૂલોથી આકર્ષાઈને કોયલ મીઠા ટલુકા કરે છે.

સ. ૯. ખાલી જગ્યામાં યોગ્ય શબ્દ મૂકો :

(૧) 'પેન્ટ બ્રશ' એવા _____ વિના ખીલ્યા છે. ફૂલોના સાવ ફેશ રંગ !
 (૨) _____ પુષ્પો ને પ્રેમની છે એક અને મહેકવું છે-એ છે પ્રોફાઈલ...
 (૩) ભમરાઓ _____ આખું ઉદારતાથી આંબાથી મંજરીએ સ્માઈલ !

સ. ૧૦. કાવ્યનો ભાવાર્થ તમારા શબ્દોમાં લખો.

સંભાષણ ★ વસંતઋતુને ઋતુઓની રાણી કહેવા પાછળના તર્ક-વિતર્ક કરી વર્ગમાં સમૂહચર્ચા કરો.

પ્રકલ્પ ★ મુખ્ય ત્રણ ઋતુ અને છ પેટા ઋતુઓ વિશે માહિતી મેળવીને સુંદર પ્રકલ્પ તૈયાર કરો.

ભાષિક સમજ

★ સંધિનો વિગ્રહ કરો :

(૧) મલયાનિલ (૨) સ્વાધ્યાય (૩) વિવેકાનંદ (૪) ચિંતાતુર (૫) રામેશ્વર (૬) મંત્રોચ્ચાર

★ રેખાંકિત શબ્દ પરથી ભાવવાચક નામ બનાવી ખાલી જગ્યા પૂરો :

(૧) ઉદાર માનવીની _____ મનને સ્પર્શી ગઈ. (૨) ભોળાં બાળકોનું _____ બધાંને આકર્ષે છે.
 (૩) મહાન વૈજ્ઞાનિકોની _____ તેમની નવી શોધોને આભારી છે. (૪) કડવાં કરેલાંની _____ બધાંને ગમતી નથી.

કૌંસમાં આપેલાં ક્રિયાપદને ‘....વાનું’નું રૂપ લગાવી ખાલી જગ્યા પૂરો :

દા.ત. : મેનુમાં (ચાખવું) _____ મધનું ટીપું હતું. જવાબ : મેનુમાં ચાખવાનું મધનું ટીપું હતું.

- (૧) વસંતઋતુને (મહાલવું) _____ આનંદ અનેરો છે.
 (૨) દીપ (પ્રગટાવવું) _____ કાર્ય મુખ્ય અતિથિ કરશે.
 (૩) પાનખરમાં પાંદડાં પીળાં (પડવું) _____ અને (ખરવું) _____ શરૂ થાય છે.
 (૪) વસંતઋતુમાં છોડ પર કળીઓ (ખીલવું) _____ શરૂ થાય છે.

વાક્યો બહુવચનમાં ફેરવો.

- (૧) પુષ્પનો એસ. એમ. એસ.વાંચી કોયલ ટહુકે છે. (૨) ભમરો ફૂલ પર ગુંજરવ કરે છે.
 (૩) કળીએ વિન્ડો ખોલી તો પતંગિયાનું ટોળું મળ્યું. (૪) ડાળીની નવી સ્ટાઈલ જોવા મળી.

હું વાંચું તમે પણ વાંચો.

પંચમી આવી વસંતની

કોકિલ, પંચમ બોલ બોલો

કે પંચમી આવી વસંતની.

દખખણના વાયરાનાં આ શાં અડપલાં !

ઊઘડ્યાં લતાઓનાં ચૌવનનાં સપનાં,

લાગ્યો જ્યાં એક વાયુઝોલો -

કે પંચમી આવી વસંતની

મંજરી, મત્ત થઈ ડોલો

કે પંચમી આવી વસંતની.

આંબે આંબે હસે રસની કટોરીઓ,

ગાતાં ભમતાં ભૂંગ પ્રેમ તણી હોરીઓ.

આછો મકરંદ મંદ ઢોળો

કે પંચમી આવી વસંતની

આતમ, અંતરપટ ખોલો, કે પંચમી આવી વસંતની

ચેતના આ આવી ખખડાવે છે બારણાં,

હેતે વઘાવી એને લો રે ઓવારણાં.

ઝીલે શો સૃષ્ટિનો હિંડોળો ! કે પંચમી આવી વસંતની.

- ઉમાશંકર જોશી

8RNI27

ટેકનોલોજી યુગમાં પ્રકૃતિ ના ભૂલીએ.